

МУСИҚА АДАБИЁТИ

**БОЛАЛАР МУСИҚА ВА САНЪАТ
МАКТАБЛАРИ УЧУН ЎҚУВ ДАСТУРИ**

ИЗОҲЛАШ ХАТИ

Мазкур таълим дастури бадиий-эстетик йўналишга эга.

Муסיқа адабиёти БМСМнинг асосий мажбурий фанларидан бири бўлиб, муסיқа ва санъат мактабларида ўрганиладиган бошқа барча фанлар билан узвий боғлиқдир. Ўқувчилар барча фанларда, яъни, ҳам мутахассислик, сольфеджио, хор, оркестр ва ансамбль дарсларида авваламбор муסיқа адабиётининг асарларини ижро этишади. Ўқувчилар дарс мобайнида нота матнлари билан танишиб, ижро этишни, тинглашни, таҳлил қилишни, хотирани, асар мазмунини англашни, шунингдек, асарнинг яратилиш тарихини ва композитор ижодини ўрганишади.

БМСМнинг 4-7 синфлари учун муסיқа адабиёти курсининг вазифаси ўқувчиларни энг қадимги даврдан бошлаб, то бугунги кунгача яратилган жаҳон муסיқа санъати дурдоналари билан, халқ ижоди билан, ғарб, рус ва ўзбек композиторлари санъати билан таништиришдан иборат бўлиб, шу қаторда муסיқани севишга, тафаккурини кенгайтиришга, муסיқий дидни ривожлантиришга қаратилган.

Ўрганилаётган асарнинг мазмунан бойлиги ва жанрларининг хилма-хиллиги, муסיқа ҳаётида содир бўлаётган жараёнлар ҳамда буюк классик композиторлардан то ҳозирги кундаги замонавий композиторлар ҳаёти ва ижоди билан танишиш орқали ўқувчилар ижтимоий ҳаёт билан санъатнинг боғлиқлигини тушунишларига ёрдам беради.

Муסיқий-эстетик таълимнинг вазифаларини ечиш учун муסיқа адабиёти курси ўз олдига ўқувчиларнинг ҳар томонлама муסיқий малакаларини ривожлантириш, энг аввало, муסיқани ҳиссий ва онгли равишда тинглашни ўргатишни мақсад қилиб қўяди. Муסיқий асарларни ўрганиш жараёнида ўқувчилар таҳлил қилишни, яъни, муסיқий нутқнинг ифодавий воситаларини тинглаб аниқлашни, нота матнини кузата олишни, тингланган муסיқанинг асосий мавзуларини эслаб қолиб, эшитганда топа олиш билимини ўзлаштиришлари зарур. Шунингдек, муסיқий терминларни қўллаган ҳолда муסיқа ҳақидаги ўй-фикрларни ва таассуротларни тўғри баён қилиш, ўтилган асарларнинг мазмуни, таркиби ва ифодавий воситалари ҳақида гапириб бера олишлари керак.

Муסיқа адабиёти ўқитиш, тарбиялаш ва болалар онгини оширишга қаратилган. Айниқса, замонавий Ўзбекистоннинг ҳозирги ҳаётида бу фаннинг роли ортиб бормоқда. Ўқитувчи ҳозирги ижтимоий ҳаётда бўлаётган кескин ўзгаришларни, мамлакатимиздаги ижтимоий-иқтисодий вазиятни, кадриятларни қайта баҳоланишни, замонавий одамлар маълумотлар билан хаддан ташқари кўп юклангани, болалар саломатлиги ҳамда жисмоний ҳолатини инобатга олиши керак. Шунинг учун муסיқа

адабиёти курсларининг вазифаси нафақат ўқувчиларга ахборот етказиб бериш, балки уларни психологик, ватанпарварлик руҳи, одоб-ахлоқий ва эстетик жиҳатдан тарбиялашдан иборат. Айниқса, ахлоқий таълим беришда қадимги давр санъатини, классикани, ўтмиш ва бугунги кун алоқадорликни ҳамда Ўзбекистон миллий санъатини ўрганиш муҳим роль ўйнайди. Мусиқа адабиёти фани ўқувчиларни одамзод мавжуд бўлишидан то бугунги кунгача жамланган юксак маънавиятни ўқувчиларга жамул-жам этишга қаратилган. Айниқса, замонавий шароитда ўқувчиларнинг эшитиш қобилиятини нафақат «юксак» классик, XX ва XXI асрда яратилган мусиқалар орқали, балки, ҳозирда тингловчиларининг аудиториясикундан-кунга ортиб бораётган ўзбек халқ мусиқасининг энг яхши намуналари билан шакллантириш керак. Мусиқа адабиёти курсларида фақатгина XX аср композиторлари ижодини ўрганиб қолмай, замонавий мусиқанинг умумий ажралмас қатламига айланган джаз, оперетта, мюзикл, рок ва ҳоказо жанрларни ҳам ўрганиш мақсадга мувофиқдир.

Мусиқа адабиёти фанининг анъанавий таълими ўқувчилар пассив ҳолатда бўлиши сабабли ўқитувчи томонидан материални баён этиш иборат. Ушбу дастурда ўқувчиларнинг мустақил фикрлашига ёрдам берувчи ўқитувчи томонидан бериладиган саволларига асосланган услубий қўлланилган. Мусиқа адабиёти курси таълимининг асосида мусиқий асарларни эшитиш орқали таҳлил қилиш ётади. Муваффақиятли таълимга эришиш учун ўқувчиларни мусиқа тинглаш услубий орқали уни онгли равишда қабул қилиб, ўз фикрини баён эта олишини шакллантириш зарурдир. Мазкур услубий анъанавий услуб билан боғлиқ бўлиб, ўқитувчи янги мавзу ўтишда ўқувчиларни фаол жалб қилади. Дарс суҳбат шаклига асосланади.

Замонавий болаларнинг ўзига хосликларини, уларнинг ўқув шароитлари ва бошқа кўпгина омилларни инобатга олган ҳолда, жумладан мусиқа адабиёти фанини ўқитиш жараёнида ўқувчиларнинг ҳар бирига алоҳида ёндашиш зарурдир.

Болаларнинг санъат соҳасига янада кенгроқ ва мукамалроқ жалб қилиш масқадида дастурга «Жаҳон маданияти ва санъати тарихи» курси жорий этилди. Мазкур бўлим болаларда дунёқарашни ва эстетик дидни, жаҳон маданияти йўналишларини танлаш маҳоратини шакллантиришга қаратилган. «Жаҳон маданияти ва санъати тарихи» бўлими VI (IV) синфда киритилиб, даврлар, услублар бўйича тузилган ва жаҳон ва Ўзбекистон маданиятидаги кўзга кўринарли ютуқларни қамраб олган.

Ушбу дастур 10 ёшдан юқори бўлган болаларнинг 4 йиллик таълим олишига мўлжалланган. Ўқитиш жараёнида болаларнинг ёши бўйича 2 гуруҳ

келиб чиқади: кичик ёшдаги болалар гуруҳи (10-12 ёшли) ва каттароқ ёшдаги болалар гуруҳи (12-15 ёш).

Ишлаш шакли дарс бўлиб, ҳафтада бир марта, давомийлиги 1 академик соат бўлиб, таътил ва байрамлар чиқариб ташланади. Ўқувчилар кун давомида ўта банд бўлганликлари сабабли, мусиқа адабиёти учун қўшимча вақт ажратиш мумкин эмас. Бироқ синфдан ташқари турли шакллари қўлласа бўлади. Масалан, мусиқий театрлар, концертлар, санъат музейларига бориш, ўқувчилар иштирокидаги мавзуй лекция-концертлар ўтказиш мумкин.

Кутилган натижа БМСМда таълим олиш мақсадларига мос келади – болаларда маънавиятнинг бир бўлаги ҳисобланган мусиқа маданиятини шаклланади, Мусиқа адабиёти фанининг мақсади эса болаларда мусиқа тинглаш маданиятини шакллантиришдан иборат. Ўқувчиларнинг билимини текширишда бир неча усуллар, чунончи уларнинг билими, қобилияти ва малакалари, шунингдек ривожланиш даражасини аниқлашдан фойдаланилади. Ўқитувчи яқка тартибдаги савол-жавоб орқали ўқувчи ўтилган мавзунини ва мусиқий материални қанчалик ўзлаштирганини аниқлайди. Гуруҳли савол-жавоб ўтказиш эса кўплаб ўқувчилар билимларини текширибгина қолмай, уларнинг дарсда фаол қатнашишларига ёрдам беради. Доимий ўтказиладиган жорий назоратдан ташқари ўқувчиларнинг маълум бир бўлимлардан олган билимларини умумлаштириш мақсадида ҳар чорак якунида назорат дарси ўтказиш мақсадга мувофиқдир. Мусиқа адабиёти курсининг якунида етти йиллик таълим курсининг V синф(беш йиллик таълим курсида III синф) натижалари бўйича ва битирувчи синфларнинг давлат имтиҳонлари ўтказилади. Мазкур имтиҳонларда мусиқий тушунчалар, терминлар, замонавий мусиқий ҳаёт, машҳур композиторлар ҳаёти ва улар яратган мусиқий асарларига доир мусиқий-тарихий, назарий саволлар берилиши мумкин.

Якуний дарс сифатида ўқувчилар номаълум асар бўйича мустақил ёзма иш ўтказиб, унда ўқувчилар мусиқий тил элементларини англаш қобилиятларини кўрсатиб, асарнинг мазмуни ва мусиқий образини тушунтириб беришлари керак бўлади. Мусиқий саводхонликни текшириш учун ёрдамчи воситалардан бири ҳисобланган тест ишланмаларидан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир. Шунингдек, музокараларда қатнашиш, саволларга жавоб бериш, дафтар тутиш, маърузалар билан чиқишлар қилиш баҳолашнинг яна бир тури бўлиши мумкин.

Синфда мутахассислиги бўйича ижро этилган асарнинг таҳлили мусиқа адабиёти фанининг ўқув-амалий вазифаларидан якунийси ҳисобланиши мумкин. Ўқувчи янграган куйни мусиқа адабиёти фани дарсида эгаллаган

билим ва тажрибасидан келиб чиққан ҳолда мазкур мусиқий асарнинг яратилиш тарихи билан боғлиқ қўшимча маълумотларни, асар композиторининг таржимаи ҳоли ва ижоди билан боғлиқ фактларни топиши, нота матнлари, формаси, мусиқий тил элементлари, мазмуни ва бошқаларни аниқроқ таҳлил қилиши лозим.

Дастур бўйича ўқилмаган композиторларнинг ҳаёти ва ижоди тўғрисида маъруза тайёрлаш, кейинчалик мазкур маъруза бўйича «ўқувчилар конференцияси» шаклидаги мунозаралар ўтказиш мусиқа адабиёти фанининг якуний ишларидан бири ҳисобланиши мумкин.

Муҳим саналар, юбилей ва бошқа муҳим мусиқий тадбирларга бағишлаб ўқувчилар танловларининг ўтказилиши муҳим ишлардан биридир.

Юқорида келтирилган шакл ва текширув услублари муҳим талаблардан ҳисобланиб, улар бирорбир вазиятга қараб ўзгариши ҳам мумкин. Зотан, болалар аудиторияси, уларнинг хулқ-атвори, маданий савияси, умумий ривожланишининг ўзгариб бориши ўқитувчига билимларни баҳолашнинг қуйидаги шакллари ва қатъий талабларни қўйишни тақозо этади:

1) ўзини доимий равишда маънавий ва профессионал мукаммаллаштириш

2) дастурий талабларни ҳаётини вазиятга қараб ўзгартириш

3) ҳар бир дарсда ижод эркинлигини таъминлаш, шу орқали ҳар бир ўқувчи ўз фикрини айта олиши, ўз қарорида қатъий туриши ва уни ҳимоя қила олиши мумкин.

ЎҚИТИШ ДАСТУРИНИНГ МАЗМУНИ

Муסיқа адабиёти курсининг мазмуни унинг белгиланишига қараб тақсимланади, ўқувчиларнинг зарур билим ва маҳорат эгаллашларига замин ярат, ўсмирларнинг умумий ривожланишида ижобий таъсир кўрсатади. Муסיқа адабиётинисифатли ўзлаштириш учун ўқув материалларининг сони етарлича экани жуда муҳим бўлиб, болаларнингёшига ва уларнинг умумий ҳамда муסיқий ривожланишининг даражасига қараб ўқув материалларининг мазмуни ва етказиб бериш услублари ўзига хос бўлишлари керак. Дастур ўз ичига максимум ўқув материалларини жамлаган бўлиб, уларни замонавий муסיқа дидактикасига мувофиқ унга берилган вақт мобайнида сифатли ўзлаштириш мумкин.

Ўқитишнинг биринчи йил биринчи яримйиллиги таништирув кўринишига эгадир. Унинг асосий мақсади – ўқувчиларда муסיқий асарларни тинглаш ва таҳлил қилишда онгли ва қатъий қизиқиш уйғотиш, турлимусиқий билимларни эгаллаш. Ўқитиш учун тавсия этилган ўқув материалли дидактик принциплар бўйича осондан мураккаблашиб бориш тартибидатузилган.

Ўқитишнингбиринчи йилидаишлашнингасосий шакллари қуйидагилар бўлиши керак: муסיқа тинглаш ва хрестоматиянинг нота матнибилан ишлаш, асар характеристикасининг мазмуни, жанрларининг аҳамияти, тузилиши ва ифода воситалари, термин ва янги тушунчаларни ўзлаштириш, муסיқий иншоларни яратиш ва ижро этиш ҳамда уларнинг муаллифлари тўғрисида ҳикоялар, дарслик матнлари устида мустиқил ишлаш ва хрестоматия бўйича ўтилган асарларни қайтариш, муסיқаларни ёдда сақлаш ва уларни таниш.

Мазкур дастур методикаси асосидаболалар ўқитувчидан тайёр ҳолдагибилимни олибгина қолмай, уларни ўзлари ҳам изланишлари ётади. Ўқувчиларга тўғри савол бериш ўқитувчининг вазифасидир. Ўқитиш методикасининг асосий мақсади шундаки, муסיқа тинглаш жараёни болаларда муסיқий асарни таҳлил қилишга қизиқиш уйғотиши ва тингланган асар бўйича ўз фикрини сўзлаш истаги пайдо бўлишидадир.

Ўқитишнинг биринчийиликкинчи яримйиллигидан бошлаб, алоҳида монографик мавзулар дастурда тарихий-бадий жараёнларга мувофиқликда галма-гал берилган. Бу эса айрим асарларнинг характерли аҳамиятини очиб бериш билан бир қаторда, таниқли композиторлар йўналишларининг айрим томонлариникўрсата олиб, уларнинг муסיқа ижодидагикўринишларида ўзаро алоқани ўрнатади. Ҳар қандай монографик мавзу композиторларнинг ҳаёти (таржимаи ҳоли) ҳақида ҳикоя қилиб, уларнинг ижодий мероси ҳақида қисқача маълумотваайрим асарларига тавсиф бериб, таҳлил қилади.

Биографик дарсларнинг вазифаси – ўқитувчининг ёрқин ва кизиқарлиқиясида орқали композиторни инсон, рассом, фуқаро, ватанпарвар қиёфаларида намоён этишдир. Биографик ҳикоялар санъатнинг ҳаёт билан ҳар томонлама боғлиқликни, музикачиларнинг жамиятдаги ўрнини кўриш имконини беради. Бундай ҳикоялар уларнинг тарихий, маиший, бадиий ва музикаий-назарий характерли маълумотларни ўз ичига олади. Бундай дарсларда композиторларнинг асарларидан лавҳалар, таъсвирий санъат, поэзия намуналари ва замондошларнинг хотираларидан фойдаланиш мумкин.

Ўқитиш дастуригағарбий европа, рус ва ўзбек музикасининг йирик намоёндаларига бағишланган монографик мавзулар киритилган. Ўрганилаётган музикаий асарни профессионал тарзда тинглаш ва таҳлил қилиш, нота матни билан ишлаш, композиторлар ва музика ҳақида ҳикоя қилиш қобилиятини, ўз фикр ва мулоҳазаларини ёзма равишда билдириш асосларини жамлайди. Ўқувчиларнинг билимлари муҳокамаларда фаол қатнашуви, саволларга жавоблари, дафтар юритишлари, ижро этишлари, ёзма ва оғзаки шаклдаги назоратдарсларидаги жавобларига қараб баҳоланади.

Рус классик музикасини ўрганиш ўқитишнинг иккинчи йилидан бошланади. Дастур XIX асрнинг асосий рус классик намоёндалари: Глинка, Даргомыжский, Бородин, Римский-Корсаков, Мусоргский ва Чайковскийларни ўрганишни назарда тутди.

Монографик мавзулардан ташқари дастурнинг бу бўлимида рус музикаси қадимги замонлардан XVIII асргача, XIX асрнинг биринчи ярмидаги рус музикаси, XIX асрнинг иккинчи ярмидаги рус музикаси, илғор рус музика маданиятидаги муҳим воқеалар билан ўқувчиларни таништиради.

Дастурнинг бу бўлимида рус классик музикасининг илғор жанри – операга асосий эътибор қаратилган. Операнинг ўрганиш комплекс тарзда амалга оширилиб, унинг яратилиш тарихи тўғрисида қисқача маълумот, мазмуни ва асарнинг композицияси, унинг муҳим жанр ва театрга ҳос ҳолатларини ўз ичига олади. Бундай маълумотларнинг операнинг айрим сахналари ва номерларини таҳлил қилиш билан мос келиши ўқувчиларга асарни тўлиқ тасаввур этишга ёрдам беради. Рус классик операси мисолида ўқувчилар мазкур жанрнинг умумий ҳолатини яхши ўзлаштириш билан бир қаторда айрим композиторларнинг ижодидаги ўзига ҳос томонларини ўрганиш имконини беради. Ўқувчиларнинг Глинка, Бородин, Римский-Корсаков ва Чайковскийларнинг музикаий асарларини, Глинка ва Даргомыжскийларнинг романс ҳамда қўшиқлари билан танишиш орқали улар рус классик музикасининг жанрлари турли хилдалиги ва унинг мазмунан бой эканлиги тўғрисида тасаввурга эга бўлишади.

Ўқитишнинг иккинчи йилида ўқувчиларда рус музикасининг турли босқичларда, симфониянинг эпик ва психологик ривожланишини ажрата билиш малакаларини шакллантиради. Симфония ва операларнинг драматургия ва тематик боғлиқлигини таҳлил қилиш романс ва кўшиқларни таҳлил қилиш ўрганилади. Ўқувчиларнинг билимлари муҳокамаларда фаол қатнашуви, саволларга жавоблари, дафтар юритишлари, ижро этишлари, ёзма ва оғзаки шаклдаги назорат дарсларидаги жавобларига қараб баҳоланади.

Ўқитишнинг иккинчи йилида замонавий тингловчининг XIX ва XX аср музикаси билан ишлаш малакалари, тинглашни билиш, композицион намуналарни қабул қилиш, музика асарларида стилистик фарқни аниқлай билиш учун муҳим бўлган бу жиҳатларни баҳолашда уларнинг муҳокама вақтидаги жавоблари, ижро этишлари, ижодий вазифалари кўрик танловлар, назорат дарслари, нотаниш музика асарларини ёзма таҳлил қилиш ишларини инобатга олиши муҳим. Ўқувчиларнинг билимларини баҳолашда муҳокамалар вақтидаги жавоблар, чиқишлар, ижодий вазифалар, танловлар, назорат дарслари, нотаниш асар таҳлили бўйича ёзма ишлар инобатга олинади.

«Жаҳон маданияти ва санъати тарихи» фани бўйича дастур соатлари киритилиши зарурияти муносабати билан тарихий материалларни бирмунча қисқартириб, унинг мавзуларини ихчамлаштириб тақсимлашни, унинг натижасида 4-6 синфларнинг биринчи ярим йиллигида бўшаган соатлар ўрни «Жаҳон санъати тарихи» фанига берилишини тавсия этамиз.

Бу фанни ўрганиш дунёқараш, эстетик дид, санъат йўналишларини фарқлаш маҳорати, ёрқин ижодкорларни, жаҳон санъати йўналишларини билишни шакллантиради.

Дарс соатлари мавзулари давр, услуб бўйича тақсимланиб, жаҳон санъатининг аҳамиятли ютуқларини қамраб олади.

«Жаҳон санъати тарихи» фани ҳар бир даврнинг кўзга кўринган санъат ва маданият арбоблари, шунингдек, машҳур архитекторлар, рассомларнинг ижоди билан имкон қадар чуқур таништиришликни назарда тутди.

Миллий тафаккурва маънавиятни ривожлантириш учун Ўрта Осиё ва Ўзбекистоннинг тасвирий санъат ҳамда амалий-хунармандчилик санъати бўйича мавзулар киритилган.

Ўқитишнинг учинчи ва тўртинчи йиллари ўзбек музика адабиётини ўрганишга бағишланган.

Ўқитишнинг учинчи йили. Мазкур жараёнда ўзбек музика маданиятининг қадим замонлардан XXI аср бошларида пайдо бўлиши ва ривожланиш жараёнини ёритиб, ўзбек музика фольклорининг шакли ва

турли хил жанрлари ҳамда оғзаки профессионал анъанавий мусиқа, миллий мусиқа чолғуларининг турлари, ансамбллар, халқ чолғулари оркестори, профессионал халқ мусиқаси ва оғзаки анъанавий профессионал ижрочиликнинг намоёндалари киритилган.

Ўқитишнинг тўртинчи йили. Бу даврда XX ва XXI асрлардаги Ўзбекистоннинг таниқли композиторлари ижодий ҳаёти ёритилган ҳамда уларнинг айрим асарлари қисқача таҳлили берилган. Ўзбек композиторларининг асрларида миллийлик уфуриб туради, чунки уларни яратишда миллий усул, чолғулар, шунингдек халқ миллий меросидан фойдаланилган. Ёш авлодни маънавий тарбиясининг ривожланишида ўзбек мусиқасини ўрганиш муҳим омиллардан биридир.

Мусиқа адабиёти дарсида энг муҳими бу мусиқа асарларининг бадиий тасаввурига эга бўлиб уни ҳис этиб тинглашдир. Ўқитувчининг вазифаси ушбу жараёни шундай ташкиллаштириши зарурки, ўқувчилар бу асарни такрор тинглашни истаб қолишлари керак. Ўқитувчининг вазифаси – ўқувчиларга балки мусиқа тинглашдан аввалроқ айрим маълумотларни бериб, тинглашга тайёргарлик кўришликни тўғри ташкиллаштиришдир. Мусиқани тинглашгача бўлган маълумот турлича бўлиши мумкин, аввало, мусикий асар билан танишиш, ўқитувчининг авторитар босими бўлиши керак эмас, аксинча, ўқувчининг мустақил фикрлашини фаоллаштириш керак.

Ўқувчилар гуруҳи ўртача тахминан 6-9 кишидан иборат бўлади ҳамда уларнинг мутахассислиги, ўзлаштириш ва ривожланиш даражасини ҳисобга олган ҳолда шаклланади.

Мусиқа адабиётимашғулотлари учун хоналар қуйидаги зарур воситалар билан жиҳозланади: магнитофонлар, CD проигрователлар, видеомагнитофонлар, DVDпроигрователлар, CD-аудио, mp3, DVDформатидаги лазер дисклари. Мусиқа адабиёти дарсларида ўрганиладиган барча мавзулар бўйича аудиотека ва видеотекалар тузилган. Барча ўқувчиларда китоблар, дафтарлар, уй вазифалари учун иш дафтарлари бор.

Мусиқа адабиёти дарсларида ўқув қўлланмалари, фан бўйича хрестоматиялар, клавир ва бошқа ноталардан фойдаланилади.

Ўқув-мавзу режаси

БИРИНЧИ ЎҚУВ ЙИЛИ

4-синф (7 йиллик таълим), 2-синф (5 йиллик таълим)

№	Дарс мавзулари	Муסיкий материаллар	Соатлар
I чорак			
1.	Дарслик билан танишиш. Санъат турлари. Муסיқа – санъатнинг бир тури.	Муסיқа ҳақида афсоналар. Санъатнинг турли кўринишларига репродукциялар (албатта архитектура – Бухоро, Самарқанд, Хива).	1
2.	Муסיқанинг ифодавий воситалари: куй, ритм, лад, гармония, динамика, регистр, темп, тембр. Куйловчи овозлар.	М. Бурхонов «Ўзбекистон Республикаси мадҳияси». В.А. Моцарт «Туркчамарш» ваб.	1
3.	Симфоник оркестр чолғулари. Тембрлар. С.С. Прокофьевнинг «Петя ва бўри» симфоник эртаги.	Ўзбек халқ чолғуларида ижро этилган пьесалар (танлов асосида). С.С. Прокофьевнинг «Петя ва бўри» симфоник эртаги.	1
4.	Муסיкий жанрлар (қўшиқ, ракс, марш). Марш ва унинг турлари. Уч қисмли шакл. Замонавий муסיқа жанрлари (джаз, мюзикл, рок).	М. Ашрафий ва Т. Содиқов. «Садраш» марши. Ж.Вердининг «Аида» операсидан марш. Ж. Гершвиннинг «Порги ва Бес» операсидан алла қўшиғи. С. Джоплиннинг «Эстрада артисти»дан регтайм.	1
5.	Қўшиқ: халқ қўшиқлари ва муаллифлик асарлари. Куплетли шакл.	Ўзбек халқ қўшиқлари «Чаманда гул», «Бойчечак» ва б. В. Шаинскийнинг мультфильмлар учун ёзган қўшиқлари (танлов асосида).	1
6.	Ракс. МДХ давлатлари ракслари.	Ўзбек халқ ракслари: «Андижон полькаси», Хоразм лазгиси. Камаринская рус халқ ракси. М. Мусоргскийнинг «Сорочинск ярмаркаси» операсидан Гопак Украина халқ ракси. А. Хачатуряннинг «Гаяне» балетидан лезгинка.	1
7.	Европа халқлари ракслари. Вальс. Мазурка. Полонез. Полька.	И. Штраус. «Мовий Дунай» вальси. Р. Шопен. Мазурка (танлов асосида). М. Огинский. Полонез. Б. Сметана. «Сотилган келин» операсидан полька. Э. Григ. «Норвегча ракси» (танлов асосида). И.Брамс. «Венгерча ракс» №5.	1

8.	Дастурли-тасвирий мусиқа.	П.Чайковскийнинг «Болаларальбоми»туркумидан пьесалар (танлов асосида). «Йил фасллари» – октябрь «Куз кўшиғи», ноябрь «Тройкада».	1
9.	Назорат дарси.		1
II чорак			
10.	Дастурли-тасвирий мусиқа.	М. Мусоргский. «Кўргазмадаги расмлар» туркумидан: тухумдан чиқмаган жўжаларнинг балети. «Ялмоғиз кампир».	1
11.	Театрдаги мусиқа. Э.Григ. «Пер Гюнт» драмасигамусиқа.	Э.Григ«Пер Гюнт» симфоник сюитаси: I сюита «Тонг»; «Озе ўлими»; «Анитра ракси»; «Тоғ қироли ғорида». Псюита «Сольвейг кўшиғи».	1
12.	Балет. Жанрнинг ўзига хос томонлари. Мусликий балет муаллифлари – композиторлар: П.Чайковский, А.Хачатурян, С.Прокофьев, М. Ашрафий, У. Мусаев.	М. Ашрафи. «Севги тумори» балети (танлов асосида). У. Мусаев. Балет «Афсоналар водийсида» балети (танлов асосида). П. Чайковский. «Щелкунчик» балети, II кўринишли дивертисмент. А. Хачатурян. «Гаянэ» балетидан қиличлар билан рақс. С. Прокофьев. «Ромео ва Джульетта»балетидан рицарлар ракси.	1
13.	Опера. Жанрнинг ўзига хос томонлари. Операнинг асосий элементлари.	М. Ашрафий. Опера «Бўрон» операсидан Икўринишдаги деҳқонлар хори. М.Глинканинг «Руслан ва Людмила» операси: увертюра; Форс хори, Черномормарши; Людмилаарияси ва б.	1
14.	Хорижий классик мусиқаси. И.С.Бах. Ҳаёти ваижоди.	И.С. Бах. Икки овозли инвенция Cdur.	1
15.	И.С. Бахнинг клавир ижоди ва оркестр учун ёзган асарлари.	«Х.Т.К»дан прелюдия вафугалар (танлов асосида). c moll французча сюита.	1
16.	Назорат дарси.		1
III чорак			
1.	И.С. Бахнинг орган ижоди.	Орган учунёзилган d mollтоқката вафугаси.	1
2.	Й. Гайдн. Ҳаёти ваижоди.	Й. Гайдн. e moll сонатаси I қисм.	1
3.	Й.Гайдн. Соната ижоди. Соната шакли. Соната туркуми.	Й. Гайдн. Соната Ddur сонатаси I – III қисмлар.	1
4.	Й. Гайдннинг симфоник ижоди. Симфоник туркуми.	Й. Гайдн. 103-симфонияEsdur«Литавралар тремолоси»I – IV қисмлар.	1
5.	В.Моцарт. Ҳаёти ваижоди.	«Тунги кичик серенада». ре минор реквиеми.	1
6.	В.Моцартнинг симфоник ижоди.	40-симфония g mollII – IV қисмлар.	1
7-8.	В.Моцартнинг опера ижоди.	«Фигаронинг уйланиши» операсидан: увертюра; Фигаро «Шўх бола» арияси (1-к.); Керубино арияси (2-к.); Сюзанна ваМарцепаннинг дуэти (3-к.).	1
9.	Л.Бетховен. Ҳаёти ваижоди.		1
10.	Назорат дарси.		1

IV чорак			
11.	Л.Бетховеннинг соната ижоди.	«Лунная». 8-«Патетик» ва 14-«Ойдин» сонаталари.	1
12.	Л.Бетховеннинг симфоник ижоди.	5-симфония доминор I – IV қисмлари.	1
13.	Ф.Шуберт. Ҳаёти ва ижоди.	«Тугалланмаган» 9-симфонияси.	1
14.	Ф.Шуберт. Қўшиқчилик ижоди.	«Ўрмон шоҳи» балладаси, «Форель», «Йўлга», «Тегирмончи ва жилға», «Серенада» қўшиқлари. «Гўзал тегирмончи қиз» туркуми.	1
15.	Ф.Шопен. Ҳаёти ва ижоди.		1
16.	Ф. Шопен. Фортепиано ижоди.	Турли хил мазуркалар, полонезлар (ўқитувчи танлови асосида).	1
17.	Ф. Шопен. Фортепиано ижоди.	Турли хил этюдлар, вальслар, ноктюрнлар (ўқитувчи танлови асосида).	1
18.	Назорат дарси.		1
19-20.	Ўтилган мавзуларни такрорлаш.		2
Биринчи ўқув йили учун жами			36

ИККИНЧИЎҚУВЙИЛИ

5-синф (7 йиллик таълим), 3-синф (5 йиллик таълим)

№	Дарс мавзулари	Мусликий материаллар	Соатлар
I яримйиллик			
I чорак			
Русклассик композиторлари.			
1.	Дарслик билан танишиш. XVIII аср охири ва XIX аср бошида Россия муслиқа санъати. Шаҳар кўшиғи. Романс.	А.Алябьев, А.Гурилёв, А.Варламов – романслари (ўқитувчи танлов асосида).	1
2.	М.И. Глинка. Ҳаёти ва ижоди. Вокал ижоди.	Жаворонк («Тўрғай»), «Попутная песня» («Йўловчи кўшиқ»), «Я помню чудное мгновенье» («Ёдимдадир ажиб онлар»).	1
3.	М.И. Глинка. Оркестр учун асарлари.	«Камаринская», «Вальс – фантазия» симфоник фантазияси.	1
4.	М.И. Глинка. Опера ижоди. «Иван Сусанин» операси.	«Иван Сусанин» операси: интродукция; Антониданинг каватинаварондоси; «Не томи родимый» («Ғам чекма азизим») триоси; полонез, краковяк, мазурка; Тўй хори ва Антониданинг романси; Сусаниннинг речитатив ва арияси 4-к.; эпилогдан «Славься» («Шон-шараф бўлсин») хори.	1
5.	М.И. Глинка. Опера ижоди. «Иван Сусанин» операси.	Полонез, краковяк, мазурка; Тўй хори ва Антониданинг романси; Сусаниннинг речитатив ва арияси 4-к.; эпилогдан «Славься» («Шон-шараф бўлсин») хори.	1
6.	А.С. Даргомыжский. Ҳаёти ва ижоди. Романс ва кўшиқлари.	«Тунги зефир», «Мен ғамгинман», «Мен 16 ёшга тўлдим».	1
7.	XIX асрнинг иккинчи ярмида Россиянинг муслиқа ва амалий санъати. «Қудратли тўда».		1
8.	А.П. Бородин. Ҳаёти ва ижоди.	«Уйқудаги княжна» романси.	1
9.	Назорат дарси.		1
II чорак			
10.	А.П. Бородин. Опера ижоди. «Князь Игорь» операси.	«Князь Игорь» операси прологидан «Қуёшга шарафлар» хори; 2-пардадан кизлар ва боярлар хори 1-к.; Игорь арияси, Кончак арияси; Половецк кўшиқ ва рақслари; Ярославна йиғиси; деҳқонлар хори 4-к.	1
11.	А.П. Бородин. Опера ижоди. «Князь Игорь» операси.	Половецк кўшиқ ва рақслари; Ярославна йиғиси; деҳқонлар хори 4-к.	1

12.	М.П. Мусоргский. Ҳаёти ва ижоди.	«Калистрат», «Ерёмушкага алла» кўшиқлари (ўқитувчи танлови асосида).	1
13.	М.П. Мусоргский. Опера ижоди. «Борис Годунов» операси.	«Борис Годунов» операси: пролог, «Сен бизларни кимларга ташлаб кетмоқдасан» хори; 1-кўринишдан Пимен монологи, Варлаамнинг кўшиғи; 1-кўринишдан Юродивонинг кўшиғи.	1
14.	М.П. Мусоргский. Опера ижоди. «Борис Годунов» операси.	1-кўринишдан Пимен монологи, Варлаамнинг кўшиғи; 1-кўринишда Юродивыйнинг кўшиғи.	1
15.	Н.А. Римский-Корсаков Ҳаёти ва ижоди.		1
16.	Назорат дарси.		1
17.	Биринчи яримйилликнинг якуний дарси.		1
II яримйиллик			
III чорак			
1.	Н.А. Римский-Корсаков. Симфоник ижоди. «Шахризода» симфоник сюитаси.	«Шахризода» симфоник сюитаси: Шахризода мавзуси, Шахриёр мавзуси, денгиз мавзуси (ўқитувчи танлови асосида).	1
2.	Н.А. Римский-Корсаков. Опера ижоди. Эртас опералар. «Қорқиз» операси.	«Қорқиз» операси: муқаддимага кириш қисми: қушларнинг кўшиқ ва рақслари, Қорқизнинг арияси ва ариеттаси; прологидан «Масленницани кузатиш» сахна кўриниши.	1
3.	Н.А. Римский-Корсаков. Опера ижоди. Эртас опералар. «Қорқиз» операси.	Шоҳ Берендейнинг юриши; «Ай, во поле липенька» («Далада жўка дарахти») хори; Лелнинг учинчи кўшиғи; Қорқизнинг эриб кетиш сахнаси.	1
4.	П.И. Чайковский. Ҳаёти ва ижоди.	«Шовқинли тентак» романи.	1
5.	П.И. Чайковский. Симфоник ижоди.	«Қиш орзулари» 1-симфонияси g-moll II – IV қисмлар.	1
6.	П.И. Чайковский. Опера ижоди. «Евгений Онегин» операси.	«Евгений Онегин» операси: 1-сахна кўринишига кириш; 1-кўринишдан Татьяна ва Ольга дуэти; 2-кўринишдан хат сахна кўриниши.	1
7.	П.И. Чайковский. Опера ижоди. «Евгений Онегин» операси.	«Гўзал кизлар» хори; 3-кўринишдан Онегин арияси; IV кўринишдан Вальс, Полонез. V кўринишдан Ленский арияси; VII кўриниш.	1
8.	XIX аср охири ва XX аср бошларида рус композиторлари. А. Скрябин.	А. Скрябин. Фортепиано пьесалари (ўқитувчи танлови асосида).	1
9.	С. Рахманинов. Ҳаёти ва ижоди.	Фортепиано учун ёзган асарлари (ўқитувчи танлови асосида).	1
10.	Назорат дарси.		1
IV чорак			
11.	С. Рахманинов. Фортепиано ва симфоник ижоди.	Фортепиано учун ёзган асарлари (ўқитувчи танлови асосида). Концерт № 2 – I қисм.	1
12.	С. Прокофьев. Ҳаёти ва ижоди.	«Классик симфония» № 1, I қисм.	1

13.	С. Прокофьев. Балет ижоди. «Ромео и Джульетта» балети.	«Ромео и Жульетта» балети: «Жульетта-қиз» мавзуси (№10); Қўчалар уйғонмоқда (№3);рицарлар Монтекки ва Капулетти рақси.	1
14.	Л. Шостакович. Ҳаёти ва ижоди.		1
15.	Л. Шостакович. Симфоник ижоди.	7-симфония, 1-қисм.	1
16.	А.Хачатурян. Ҳаёти ва ижоди.	«Спартак» балети: Спартак ва Фригиянинг адажиоси.	1
17.	Г. Свиридов.Ҳаёти ва ижоди. Р.Щедрин.Ҳаёти ва ижоди.	«Бўрон» сюитаси (ўқитувчи танлови асосида). «Шўх лапарлар» концерти(ўқитувчи танлови асосида). «Кармен» сюитасидан парчалар(танлов асосида).	1
18.	Назорат дарси.		1
19.	Иккинчи яримйилликнинг якуний дарси.		1
	Иккинчи ўқув йили учун жами		36

УЧИНЧИ ЎҚУВ ЙИЛИ
«Жаҳон маданияти ва санъати тарихи»

6-синф (7 йиллик таълим), 4-синф (5 йиллик таълим)

I яримйиллик

№	Дарс мавзулари	Муסיқий материаллар	Соатлар
I чорак			
1.	Дарслик билан танишиш. Санъат турлари. Қадимги дунё маданияти.	«Санъат» тушунчаси. Қадимги жамият муסיқаси. Наққошлик санъати. Қадимий архитектура ва ҳайкалтарошлик.	1
2.	Қадимги Миср, Икки дарё ораси, Шумер, Ассирия, Вавилон, Форс мамлакатлари санъати ва муסיқаси.	Муסיқа ва рақс санъати. Архитектура, ҳайкалтарошлик фрескалар.	1
3.	Қадимги Хитой ва Ҳиндистон санъати ва муסיқаси.	Қадимги Хитой ва Ҳиндистон муסיқа санъати. Архитектура, ҳайкалтарошлик ва рассомчилик.	1
4.	Қадимги Юнонистон ва Рим санъати ва муסיқаси.	Қадимги Юнонистон ва Рим муסיқаси. Архитектура, ҳайкалтарошлик ва рассомчилик.	1
5.	Ўрта аср даври санъати ва муסיқаси (Европа).	Византия санъати. Ғарбий Европа муסיқаси, архитектураси ва ҳайкалтарошлик. Санъатда Романтик и Готика услублар.	1
6.	Европа Уйғониш даври санъати ва муסיқаси.	Эрта Уйғониш даври муסיқаси ва санъати.	1
7.	Европа Уйғониш даври санъати ва муסיқаси.	Леонардо да Винчи, Рафаэль, Микеланжело.	1
8.	Юксалиш даври санъати ва муסיқаси. (Европа).	Юксалиш даври муסיқаси ва санъати. Рембрандт, Рубенс ва б.	1
9.	Назорат дарси		1
II чорак			
10.	XIX аср санъати ва муסיқаси.	Передвижник – рассомлар: Илья Репин, Виктор Васнецов, Василий Суриков ва б.	1
11.	XIX асрнинг иккинчи ярмида Европа санъати – импрессионизм.	Клод Моне, Эдуард Мане, Пьер Огюст Ренуар, Эдгар Дега.	1
12.	Ўзбекистон санъати ва муסיқаси. Архитектура.	Архитектура – Бухоро, Самарқанд, Хива.	1
13.	Ўзбекистоннинг тасвирий санъати.	Ўзбекистон Давлат санъат музейи. Ўзбекистоннинг замонавий рассомлари –Н. Гильманова, Ш. Абдуллаева, Х. Жалилов, А. Нур ва б.	1

14.	Ўзбекистоннинг амалий-манзарали санъати.	Ўзбекистон амалий санъат музейи. Ўзбекистоннинг замонавий амалий-манзарали санъат мактаби.	1
15.	Назорат дарси.		1
16.	I яримйилликнинг якуний дарси.		1

УЧИНЧИ ЎҚУВ ЙИЛИ «Ўзбек мусиқа адабиёти»

6-синф (7 йиллик таълим), 4-синф (5 йиллик таълим)

II яримйиллик

№	Дарс мавзулари	Мусиқий материаллар	Соатлар
III чорак			
1.	«Ўзбек мусиқа адабиёти»дарслиги билан танишув. XIIасргача бўлган даврда Марказий Осиё халқларимусиқа маданияти вамусиқашуносликмероси(антик давр, барвақт ва етук ўртааср).	Ўзбек композиторлари пьесаларининг тўпламлари. Т. Содиқов. «Баҳор» романи. М.Бурхонов, А. Орипов «Ўзбекистон Республикаси мадҳияси».	1
2.	XIV-XIX асрларда Марказий Осиё халқлари мусиқа маданияти ва мусиқашуносликмероси.		1
3.	Алишер Навоий ва мусиқа.		1
4.	XIX аср охирида Ўзбекистон мусиқа маданияти ва мусиқашуносликмероси. Ўзбекистоннинг замонавий мусиқий ва маданий ҳаёти.		1
5.	Фольклоркуйларини ёзиб олиш ва қайта ишлаш.		1
6.	Ўзбек фольклорининг жанр ва шакллари.		1
7.	Болалар фольклори.Меҳнат қўшиқлари	«Бойчечак»,«Алла». «Майда», «Ёр-ёр».	1
8.	Маросим ва маросим қўшиқлари.		
9.	Профessional оғзакиудумлар мусиқаси. Каттаашула. Достонлар.	«Муножот». «Авазхон», «Биркелсун»достонлари.	1
10.	Назорат дарси		1
IVчорак			
11.	Мақомлар. Бухоро Шашмақоми.	Мақомлардан қисмлар(танлов асосида).	1
12.	Хоразм ва Фарғона– Тошкентмақомларитуркуми.	Мақомлардан қисмлар(танлов асосида).	1
13.	Профessional ва халқ ижрочилари.	Д. Носиров, Д. Абдуғани, Х. Ибодов, Ш. Шоумаров ва б.	1
14.	Бастакорлар ижоди. Ю. Ражабий.	Ўқитувчи танлови асосида.	1
15.	Т. Жалилов ижоди.	Ўқитувчи танлови асосида.	1
16.	Ўзбек халқчолғу асбоблари (торли ва дамли).		1
17.	Ўзбек халқ чолғу асбоблари(урма зарбли). Ўзбек халқ чолғу асбоблари оркестри.		1
18.	Ўтилганларни қайтариш.		1
19.	Назорат дарси.		1
20.	II яримйилликнинг якуний дарси.		1
	Жами		20
	Ҳаммаси		36

ТЎРТИНЧИ ЎҚУВ ЙИЛИ «Ўзбек мусиқа адабиёти»

7-синф (7 йиллик таълим), 5-синф (5йиллик таълим)

I яримйиллик

№	Дарс мавзулари	Мусиқий материаллар	Соатлар
I чорак			
1.	Театр санъати манбалари. Масхарабозлар – қизикчи, қўғирчоқ театри.	«Қўғирчоқбоз» масхарабозлар театри. Озарбайжон ва татар театр труппалари гастроллари.	1
2.	Ўзбекистонда мусикали драманинг вужудга келиш тарихи. В. Успенский ва Г. Мушель «Фарҳод ва Ширин», Т. Содиқов ва Р. Глиэр «Гулсара».	«Фарҳод ва Ширин»: Фарҳод ва Ширин севгисинингмавзуси, Хусровнинг лейтмотиви, «Гулсара» хоридан: озод аёллар мавзуси, Кариманинг «Соғиниб келдим кўзингни» арияси.	1
3.	Ўзбек операси. Биринчи ўзбек операси – М. Ашрафий «Бўрон».	Дехқонлар хори – 1-кўриниш.	1
4.	Ўзбекбалети. М. Ашрафий «Севги тумори» балети.	М. Ашрафийнинг«Севги тумори» балетидан мавзулартанлов асосида.	1
5.	Вокал-симфоник ижоди.	М. Бурхонов «Алишер Навоийга қасида».	1
6.	А. Козловский. «Тановор», «Лола» сюитаси.	Қисмлар танлов асосида.	1
7.	М.Ашрафий. Ҳаёти ваижоди.		1
8.	М. Ашрафий. Опера ижоди.«Бўрон», «Буюк канал» опералари.	«Бўрон», « Буюк канал» операларидан парчалар танлов асосида.	1
9.	Назорат дарси		1
II чорак			
10.	М. Ашрафий. Опера ижоди.«Дилором» операси.	«Дилором» операси (мавзулар танлов асосида).	1
11.	М. Ашрафий. Балет ижоди. «Севги ва қилич» балети.	«Севги ва қилич»балети (мавзулар танлов асосида).	1
12.	М.Ашрафий. Симфоникижоди. «Қаҳрамон» 1-симфонияси.	«Қаҳрамон» 1-симфонияси. 1-қисм –асосий мавзулар.	1
13.	Т. Содиқов. Ҳаёти ваижоди. «Лайли ва Мажнун» операси.	Лайли ва Мажнун» операси: Лайлининг«Оҳқайин» арияси, Қайснинг «Навбаҳор» арияси, Лайлининг VII кўринишдаги «Қора кўзим» арияси. Финал хори.	1
14.	Р. Глиэр.Ҳаёти ваижоди.		1
15.	Р. Глиэр. «Фарғона байрами» симфоник увертюраси.	Қисмлар танлов асосида.	1
16.	Назорат дарси.		1

II яримйиллик			
III чорак			
1.	М. Бурхонов. Ҳаёти ваижоди.		1
2.	М. Бурхонов. Вокал ижоди. а'капеллахорлари (ўқитувчи танлови асосида).	«Ишқида» романи, Ўзбекистон Республикаси мадҳияси. «Жангчилар қўшиғи», «Бибигул» хори.	1
3.	С.Юдаков. Ҳаёти ваижоди		1
4.	С.Юдаков. «Майсаранинг иши» операси.	Ойхон арияси, «Читтигул», II- кўринишдан Майсара ва Мулладўстнинг дуэти, I пардадан Мулладўст арияси.	1
5.	И. Акбаров. Ҳаёти ваижоди.	И. Акбаров. «Самарқанд ҳикоялари – Бибихоним» (I қисм).	1
6.	И. Акбаров. «Шоирхотираси» симфоникпоэмаси.		1
7.	Г. Мушель. Ҳаёти ваижоди. Фортепиано ижоди.	Пушти сонатина, 24 та прелюдия вафугалар (ўқитувчи танлови асосида). Фортепиано концерти № 4 – III қисм.	1
8.	С. Варелас. Ҳаёти ваижоди. Вокал ижоди.	Болалар қўшиқлари(танлов асосида).	1
9.	Р. Ҳамроев. Ҳаёти ваижоди. Симфоникижоди.	1-симфония (қисмлар танлов асосида).	1
10.	Назорат дарси.		1
IV чорак			
11.	М. Тожиев. Ҳаёти ваижоди. Симфоникижоди.	3-симфония(қисмлар танлов асосида).	1
12.	У. Мусаев. Ҳаёти ваижоди.		1
13.	У. Мусаев. Балет ижоди. «Афсоналар водийсида» балети.	«Афсоналарводийсида» балетидан Ер садосимавзуси.	1
14.	Ўзбекистоннинг замонавий композиторлари.	Р. Абдуллаев, А. Мансуров, Д. Омануллаева ва б.	1
15.	Марказий Осиё (Қозғистон, Тожикистон, Туркменистон, Қирғизистон) давлатларининг мусиқа маданияти ҳақида умумий тушунчалар.		1
16.	Шарқ мусиқаси мусиқаси ҳақида умумий тушунчалар (Эрон, Ироқ, Туркия).		1
17-18.	Битирув имтиҳонига тайёрланиш.		1
19.	Назорат дарси.		1
20.	II яримйилликнинг якуний дарси.		1
	Жами		36

Адабиётлар рўйхати:

1. Абидова Л. История джаза и современных эстрадных музыкальных стилей (краткие очерки).– Т.: Ўқитувчи, 2007.
2. Алпарова Н.П. Знакомство с оперой: оперы русских композиторов с иллюстрациями и комментариями для детей.– М.:Феникс, 2010.
3. Булычевский Ю., Фомин. Краткий музыкальный словарь для учащихся. – Л.: 1983.
4. Владимиров В., Лагутин А. Музыкальная литература. Для IV класса ДМШ.– М.: Музыка, 1988.
5. Владимиров В., Лагутин А. Хрестоматия по музыкальной литературе. Для IV класса ДМШ.– М.: Музыка, 1970.
6. Векслер. Очерки по узбекской музыке.
7. Дўстмуродов Б., Матёкубов Ш. Халқ хофизлари. – Т.: ИЛМ ЗИЁ, Т. 2011.
8. Исабаева Е.В. Рабочая тетрадь по музыкальной литературе: русская классика.– М.:Феникс, 2011.
9. Исабаева Е.В. Рабочая тетрадь по музыкальной литературе: западноевропейская музыка.– М.:Феникс, 2011.
10. Казаринова А.С., Осовицкая З.Е. Музыкальная литература: учебник для детских музыкальных школ. 1-й год обучения предмету.– М.: Музыка, 2007.
11. Козлова Н.П. Музыкальная литература: учебник для детских музыкальных школ. 3-й год обучения предмету.– М.: Музыка, 2003.
12. Мамаджанова Э. Узбекская музыкальная литература. Творчество композиторов Узбекистана.– Т.: Ташкент, 2010.
13. Музыкальный энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1990.
14. Музыкальный словарь Гроува. – М.: Практика, 2001.
15. Музыкальная энциклопедия в 6-ти томах. – М.: Советская энциклопедия, 1982.
16. Островская Я.Е., Фролова Л.А. Музыкальная литература. Учебное пособие для детской музыкальной школы. 1-й год обучения. – С-Пб.: Композитор, 2008.
17. Плазинская М. Тесты и кроссворды по зарубежной музыке XIX века.– Т.: Ташкент, 2008.
18. Прохорова И. Музыкальная литература зарубежных стран.– М.: Музыка, 2004.

19. Прохорова И. Хрестоматия музыкальной литературе зарубежных стран.– М.: Музыка,1990.
20. Смирнова Э. Русская музыкальная литература.– М.: Музыка,2004.
21. Смирнова Э., Самонов А. Хрестоматия по русской музыкальной литературе / под ред. Т.В.Поповой.– М.: Музыка, 2004.
22. Соломонова Т., Абдуллаева Р. История узбекской музыки.– М.: Музыка,1981.
23. Соломонова Т., Абдуллаева Р. Хрестоматия по истории узбекской музыки / под ред. В.Дьяченко.– М.: Музыка,1981.
24. Сорокотягин Д. Музыкальная литература в таблицах: полный курс обучения. Учебное пособие.– М.:Феникс, 2011.
25. Осовицкая З.Е. Музыкальная литература: первый год обучения предмету. – М.: Музыка.
26. Халимова Н. Узбекская музыкальная литература (учебное пособие для учащихся ДШМИ – первый и второй год обучения). – Т.: 2015.
27. Хрестоматии по музыкальной литературе для 5, 6, 7 классов.
28. Шорникова М.И. Музыкальная литература. Музыка, ее формы и жанры: 1-й год обучения.– М.:Феникс, 2011.
29. Шорникова М.И. Музыкальная литература. Развитие западно-европейской музыки: 2-й год обучения.– М.:Феникс, 2011.
30. Шорникова М.И. Музыкальная литература. 3-й год обучения: Русская музыкальная классика.– М.:Феникс, 2011.
31. Шорникова М.И. Музыкальная литература. Русская музыка: 4-й год обучения.– М.:Феникс, 2011.
32. Интернет сайт www.twirpx.com– на данном сайте в электронном варианте можно скачать многие учебники по музыкальной литературе.